

**КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ФАКУЛЬТЕТ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І
ПСИХОЛОГІЇ
Кафедра логопедії та спеціальних методик**

**Дипломна робота
магістра**

**з теми: «Особливості формування емоційної лексики у молодших
школярів із загальним недорозвиненням мовлення»**

Виконала: студентка групи KoL1-M19z
спеціальності 016 Спеціальна освіта.
Логопедія. Спеціальна психологія
Щудляк Юлія Андріївна

Науковий керівник:
Мілевська О.П., канд. пед. наук,
доцент, доцент кафедри логопедії та
спеціальних метод

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ ЛЕКСИКИ У ДІТЕЙ	
1.1. Опанування емоційною лексикою як складовою лексичного компоненту мовлення за умов нормо типового онтогенезу.....	7
1.2. Взаємозв'язок у розвитку емоційної лексики дитини та її емоційної сфери.....	12
1.3. Особливості емоційно-мовленнєвого розвитку у дітей із загальним недорозвиненням мовлення.....	22
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ ЛЕКСИКИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	26
2.1. Обґрунтування методики констатувального експерименту.....	26
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	31
РОЗДІЛ III. СТИМУЛЯЦІЯ ПОЗИТИВНИХ ЕМОЦІЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЯННЯМ МОВЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ У НИХ ЕМОЦІЙНОЇ ЛЕКСИКИ	38
3.1. Методичні аспекти формування емоційної лексики та позитивних емоцій у молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення.....	38
3.2. Апробація методики та аналіз результатів	62
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	71
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Актуальність теми. Повноцінний мовленнєвий розвиток дитини передбачає опанування значною кількістю мовленнєвих засобів та умінь щодо їхнього використання і відбувається шляхом накопичення різноманітних мовних засобів у процесі їх практичного застосування завдяки активній комунікації з дорослими, однолітками. Базовим мовленнєвим засобом виступає лексика, яка представлена системою слів для позначення назв, дій, ознак та станів предметів.

Емоційна лексика посідає особливе місце серед чисельних лексичних засобів. Це слова, які допомагають передати своє ставлення до предметів або подій навколишнього середовища; компонент мовлення, який виражає психічний стан особистості. Вона має оцінне значення, що виражає позитивні або негативні переживання; є важливою для формування особистості, передачі емоцій, опису власних почуттів. Слова, що виражають емоційний стан використовуються в різних частинах мови (іменники, прикметники, дієслова, прислівники) та з допомогою різних способів творення. Чим краще розвинена емоційна лексика, тим краще сформована культура мовлення і поведінка загалом. Якщо емоційна лексика сформована недостатньо, культура мовлення розвинена на низькому рівні, проявляється агресивна поведінка, неконтрольовані емоційні реакції. Завдяки емоційному забарвленню слів мовлення набуває експресивності. Емоційна лексика є компонентом емоцій, тому тісно пов'язана з емоційною сферою. Емоційність – одна з ознак успішної комунікації, оскільки вона залучає людину до спілкування.

Вивчення емоційної сфери були предметом дослідження багатьох науковців (Б. Ананьєв, К. Анохін, В. Вілюнас, Ч. Дарвін, Б. Додонов, К. Ізард, В. Кеннон, М. Лебединський, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, П. Якобсон та ін.).

Проблему емоцій вивчали в межах загально-теоретичних психологічних (Б. Ананьєв, В. Вілюнас, Г. Ланге, С. Рубінштейн, Л. Фрідман), фізіологічних (П. Анохін, В. Вундт, В. Кеннон, П. Симонов) та лінгвістичних (Я. Пузиніна, В. Шаховський, В. Чабаненко, Н. Бойко) підходів; у дітей з типовим психофізичним розвитком (Л. Груша, І. Лисенкова, О. Медведєва, Н. Славіна, Н. Шевчук, М. Шпак); в межах вивчення емоційної лексики з типовим розвитком мовлення (І. Арнольд, М. Баженов, Є. Галкіна-Федорук, О. Селіванова, В. Шаховський) та порушень емоційної лексики (В. Галущенко, Н. Сікарчук, Є. Соботович, Е. Сотникова, І. Кондратенко).

Діти з загальним недорозвитком мовлення недостатньо добре розуміють свій емоційний стан, не вміють правильно висловити свої почуття. Тому важливо в першу чергу формувати у дітей вміння розуміти себе та інших, співчувати, висловлювати свої емоції, розрізняти їх і вміти контролювати. Учні повинні вміти адекватно оцінювати не тільки вчинки інших, а й аналізувати свої.

В цілому опанування дитиною емоційної лексики залежить від розвитку її інтелектуальної, психічної та мовленнєвої сфер. Для того, щоб емоційна лексика в дитини розвивалася на достатньому рівні, важливо коригувати зв'язне мовлення загалом, сформувати процеси узагальнення, порівняння, розрізнення, аналізу та синтезу.

Комунікативно-мовленнєва сфера молодших школярів впливає на адаптацію, соціалізацію та поведінку дитини; виражається емоційністю, зацікавленістю, мотивацією, невербальним спілкуванням, тембром голосу, модульованістю, розбірливістю, інтонаційною виразністю мовлення.

Вагоме значення у розвитку комунікативно-емоційної сфери має сформованість емоційного інтелекту, тобто впізнавання емоцій, розрізнення та розуміння емоційних станів інших та здатність адекватно виражати власні емоції.

Проблема співвідношення емоцій та мовлення недостатньо вивчена як на теорії, та і на практиці. Тому сформованість процесів вираження своїх почуттів вербальними засобами спілкування є актуальним питанням нашого дослідження.

Окреслені проблеми обумовлюють актуальність дослідження на тему **"Особливості формування емоційної лексики у молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення"**.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та апробація систему прийомів логопедичної роботи з формування емоційної лексики у молодших школярів з загальним недорозвиненням мовлення.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. Здійснити аналіз наукових джерел з проблеми дослідження, та визначити особливості розвитку емоційної лексики у дітей молодшого шкільного віку з типовим психофізичним розвитком та загальним недорозвитком мовлення.
2. Проаналізувати зв'язок між розвитком емоційної лексики та емоційної сфери.
3. Експериментальним шляхом дослідити сформованість емоційної лексики у молодших школярів з загальним недорозвиненням мовлення.
4. Розробити та апробувати прийоми логопедичної роботи з формування емоційної лексики у молодших школярів.

Об'єкт дослідження – процес формування емоційної лексики у дітей молодшого шкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.

Предмет дослідження – методичне забезпечення для формування емоційної лексики дітей молодшого шкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення.

Методи дослідження: - *теоретичні*: вивчення та порівняльний аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел з проблеми дослідження для визначення теоретичних засад і основних підходів щодо вивчення сутності емоційної лексики, її діагностики та корекції.

Елементи наукової новизни: узагальнено теоретичні відомості щодо розвитку емоційної лексики у дітей молодшого шкільного віку з типовим мовленнєвим розвитком та загальним недорозвитком мовлення. Досліджено стан сформованості емоційної лексики у дітей типовим розвитком та загальним недорозвитком мовлення різних рівнів.

Практична значущість дослідження полягає у розробленні методичного забезпечення для розвитку емоційної лексики у дітей молодшого шкільного віку з загальним недорозвитком мовлення. Матеріали роботи можуть використовувати логопеди спеціалізованих шкіл та шкіл з інклюзивною освітою, вчителі для збагачення емоційної лексики у дітей, а також батьки дітей, що мають порушення мовлення.

Дослідження охопило 20 дітей, з них 15 дітей з типовим мовленнєвим розвитком і п'ять дітей з загальним недорозвиненням мовлення.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (56 найменувань). У роботі вміщено 13 таблиць, 3 рисунки, 7 додатків. Загальний обсяг дипломної роботи – 84 сторінки, з них 67 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

Теоретико-практичне дослідження показало, що проблема дослідження емоційної лексики у дітей з загальним недорозвитком мовлення є актуальною в сучасній логопедії та спеціальній методиці розвитку мовлення, а також психології та лінгвістиці.

За результатами проведеного нами дослідження, ми зробили наступні висновки та узагальнення:

1. Емоційна лексика, як і лексичний компонент загалом формується ще з раннього дитинства на основі спілкування та накопичення життєвого досвіду. За умов нормо типового розвитку розвиток лексики опосередкований включенням дитини в систему активного спілкування і відбувається на основі розвитку пізнавальної діяльності дитини. Діти засвоюють лексичні одиниці послідовно: іменники, дієслова, прикметники. І на кожному етапі зустрічається емоційна лексика.

2. Труднощі у засвоєнні емоційної лексики виникають на різних рівнях мовленнєвої діяльності, особливо у дітей з порушеним розвитком мовлення: сприймання (недостатнє розуміння зверненого мовлення), розуміння (неправильне розуміння змісту слів, особливо абстрактних понять), актуалізація (вміння правильно та змістовно висловити свої думки, емоції та почуття), емпатія (вміння розуміти емоції інших людей).

3. За наявності мовленнєвих порушень при засвоєнні лексичного компоненту мовлення, в тому числі емоційної лексики, присутні наступні особливості: обмеженість словникового запасу, велика різниця між розвитком активного та пасивного словників, недостатньо точне використання слів за значенням, труднощі актуалізації слів в активному мовленні, недостатнє розуміння змісту багатьох слів. Дітям з ЗНМ властиві такі особливості: заміна слів, близьких за значенням, заміна іменників або інших частин мови дієсловами (наприклад замість слова *радість* вони вживають лексему *сміється*).

Труднощі засвоєння емоційної лексики у дітей з ЗНМ спричинені неправильним розумінням слів, недорозвитком лексико-граматичних категорій, недостатнім розумінням власних емоцій.

4. Експериментальне вивчення емоційної лексики у дітей молодшого шкільного віку спрямоване на виявлення рівня кількісного та якісного словника, особливостей розуміння та використання слів, що виражають емоції. Експеримент дозволив виявити достатньо високий рівень розвитку емоційної лексики у дітей з типовим розвитком мовлення та відносно низький рівень у дітей з загальним недорозвитком мовлення (особливо активного словника).

Типовими для дітей з ЗНМ виявилися наступні помилки: називання схожих емоцій одним словом, заміни лексем, труднощі побудови висловлювань з використанням емоційної лексики.

5. Разом з цим, учні легко використовували знайомі лексеми, які найчастіше використовуються у мовленні, такі як: молодець, хороший, чемний. При цьому частина дітей активно використовували невербальні засоби спілкування, але не завжди правильно. Було виявлено, що діти краще орієнтуються в емоційній лексиці, адекватно підбирають лексеми, проявляють більше емоцій правильно використовуючи жести та міміку. Також позитивним є те, що наш експеримент сприяв вмінням дітей диференціювати позитивні та негативні емоції, добрі та погані вчинки, внаслідок чого вміння аналізувати свою поведінку.

Спостереження у колективі показало, що діти більше використовують емоційну лексику прикметників, спілкуючись з однолітками. Тому ми можемо говорити, що використання методики розвитку емоційної лексики на логопедичних заняттях сприяло загальному розвитку мовлення дітей з ЗНМ та особистості в цілому.

6. Розроблене нами експериментальне дослідження можуть використовувати у своїй практиці логопеди спеціальних навчальних закладів

та шкіл з інклюзивним навчанням; а також вчителі молодших класів для сприяння емоційно-позитивного настрою в колективі.

Проведене нами дослідження не вичерпує проблеми дослідження емоційної лексики. Перспективою дослідження є розроблення та впровадження системи розвитково-корекційних занять з урахуванням вікових, мовленнєвих та інтелектуальних особливостей дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко - Лемовська Л. В. Становлення слова у дітей дошкільного віку: теоретичний аспект / Л. В. Алексєєнко – Лемовська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2012. – вип. 33. – с. 56 – 62.
2. Біда С.О. Базові емоції: поняття та види / С. О. Біда // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України/За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Вип. 16 – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2012. – С. 35 – 46.
3. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш; за ред. А. М. Богуш. – вид. 2-ге, доповнене. – К.: Видавничий Дім «Слово». – 2015. – 704 с.
4. Бондарчук Т. І. Лексичні засоби вираження емотивного значення в сучасній німецькій мові / Т. І. Бондарчук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. – Мовознавство № 5 (330). – Луцьк : СНУ, 2016. – с. 285 – 289.
5. Вавринюк Т. І. Емоційно-експресивна лексика в поетичному мовленні / Т. І. Вавринюк // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2010. – вип. 4. – с. 67 – 73.
6. Варій М. Й. Загальна психологія. Навч. посібник / 2 – ге видан., – К.: „Центр учбової літератури”, 2007. – 968 с.
7. Винославська О. В. Психологія : навч. посібник / О. В. Винославська, О. А. Бреусенко-Кузнецов, В. Л. Зливков та ін. ; За наук. ред. О. В. Винославської. – К. : «ІНКОС», 2005., - 352 с.
8. Гаврилькевич В. К. Методи та методики дослідження особливостей емоційної саморегуляції дорослих із ішемічною патологією

серця/ В. К. Гаврилькевич // Теоретичні і прикладні проблеми психології : збірник наукових праць / Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2009. – №1(21). – 61с.

9. Груша Л. О. Педагогічні умови виховання емоційної культури дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13. 00. 07 /Л. О. Груша ; акад. пед. наук України. – К., 2009. – 22 с.

10. Гура С. О., Психологічні особливості вивчення емоційної сфери у працівників підрозділів МНС України / Проблеми екстремальної та кризової психології збірка наук. праць "ПЕКП", 2011, вип. 9, 70 с.

11. Дерев'янку С. П. Розуміння емоцій як раціональний компонент емоційного інтелекту / С. П. Дерев'янку // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Психологічні науки. – Чернігів, 2011. – вип. 94, Т. 1. – с. 144 – 148.

12. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс : навч. посіб для студентів / Дуткевич Т. В. : Кам'янець-Подільський нац. університет ім. Івана Огієнка, Факультет корекц. Та соц. Педагогіки та психології, каф. психології освіти. – Кам'янець-Подільський : Звойленко Д. Г. [вид.], 2015. – 431 с.

13. Журавльова Л. Саморегуляція в структурі емоційного інтелекту молодших школярів / Л. Журавльова, М. Шпак // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2016. – вип. 3. – 57 с.

14. Зарицька В. В. Емоційний інтелект: аналіз наукових теорій / Теорія і практика сучасної психології. – 2010. – с. 20

15. Іванова Н.Д. Про типологію емотивної лексики // Філологічні діалоги : Збірник наукових праць. – Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2013. – Вип. 2. – с. 89.

16. Ільїна Н. В. Розвиток структури лексичного значення слова у дітей дошкільного віку / Н. В. Ільїна // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна

педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць. – Київ: вид-во НПУ М. П. Драгоманова, 2013. – вип. 24. – с. 113-117.

17. Ільїна Н. В. Проблема формування образного мовлення у дітей дошкільного віку в нормальному та патологічному онтогенезі / Н. В. Ільїна // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Херсон : вид-во ХДУ, 2010. – вип.. 56. – с. 169 – 174.

18. Кокун О. М. Психофізіологія : навч. посібник / О. М. Кокун. – К. : цент навчальної літератури, 2006. – 184 с.

19. Колуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей раннього віку «Соняшник» / Л. В. Калуська. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 88 с.

20. Кондратенко И. Ю. Формирование эмоциональной лексики у детей с общим недоразвитием речи старшего дошкольного возраста : дис. ... канд. пед. наук : 13. 00.03. – Москва, - 2003,- с. 221

21. Крюкова Л. В. Критерії формування особливостей емоційної сфери молодшого школяра / Л. В. Крюкова // Психологія: реальність і перспективи. – 2017. – Вип. 8. – с. 133-137.

22. Куриленко Т. Ю. Дослідження стану мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня / Т. Ю. Куриленко, К. О. Зелінська-Любченко // Сучасні проблеми логопедії та реабілітації : матеріали VII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції. – Суми : ФОП Цьома С. П., 2018. – с. 90 – 94.

23. Лазуренко О. О. Психологічний аналіз основних напрямків дослідження емоційної сфери /О. О. Лазуренко // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПНУ, том 14, ч. 5. – 83 – 93.

24. Лелюх-Степанчук О. О. Особливості емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку / О. О. Лелюх-Степанчук // Теорія і практика сучасної психології. – 2018. – Вип. 2. – с. 140 – 144.

25. Лепетченко М. В. Теоретико-методичні основи формування здатності до творчого самовираження у дошкільників із порушенням

мовлення / Л. В. Лепетченко// Актуальні проблеми колекційної освіти: Міністерство освіти і науки України, Національний педагогічний університет імені Драгоманова, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка / за редакцією М. В. Синьов, О. В. Гаврилов. – вип. 5. – Кам'янець-Подільський : Медобори – 2006, 2015. – с. 174 – 186

26. Лисенкова І. П. Детермінанти емоційного розвитку дітей з когнітивними порушеннями : дис. ... д-ра психол. наук : спец. 19. 00. 08. Київ. – 2019. – 420 с.

27. Льошенко О. А. Емоційний інтелект та емоційна компетентність: проблеми співвідношення // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка : Психологія. Педагогіка. Соціальна робота. – Київ, 2011. – № 2. – С. 51.

28. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія. Навч. посіб. – К.: МАУП, 2000. – 256 с.

29. Маляр О. І. Довільність емоційної регуляції та чинники її розвитку у молодших школярів : автореф. дис. ... канд.. психол. наук : 19. 00. 07 / О. І. Маляр ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2015. – 20 с.

30. Марцун Н. С. Особенности эмоционально-оценочной лексики детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи / Н. С. Марцун // Витебский гос. университет; редкол.: А. П. Солодков. – Витебск: УО «ВГУ имени П. М. Машерова», 2010. – Т. II. – с. 352 – 353

31. Матійків І. М. Тренінг емоційної компетентності : навч.-метод. посібник / І. М. Матійків – К. : Педагогічна думка, 2012. – 112 с.

32. Матійків І. М. Розвиток емоційної компетентності майбутніх фахівців професій типу "людина-людина" : психологічних аспект / І. М. Матійків // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні : збірник тез за матеріалами VIII Науково-технічної конференції науково-педагогічних працівників, 26-31 березня 2012 року / національний університет "Львівська

політехніка", Інститут підприємництва та перспективних технологій. – Львів, 2012. – 243с

33. Мацко Л. А. Основи психології та педагогіки : навчальний посібник для студентів заочної форми навчання. / Л. А. Мацко, М. Д. Прищак, В. Г. Голдевська. – Вінниця : ВНТУ, 2009. – 163 с.

34. Медведєв О. Розвиток емоційної сфери особистості дитини як психолого-педагогічна проблема / О. Медведєв // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2013. – № 44. – 173-179 с.

35. Пенькова О. І. Діагностика розвитку словника молодших школярів із спеціальним відставанням з мови / О. І. Пенькова // Психологія. Республіканський науково-метод. збірник. - К. : Рад.школа, 1984. - Вип. 23.

36. Пилипенко О. М. Особливості емоційного інтелекту молодших школярів з порушеннями мовленнєвого розвитку / О. М. Пилипенко // Актуальні питання корекційної освіти. – вип. 7. - Національний педагогічний університет імені Драгоманова. – Київ. – 2016. – с. 12

37. Пилипенко О. М. До проблеми дослідження емоційного інтелекту молодших школярів з порушеннями мовленнєвого розвитку / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.: Збірник наукових праць, № 28, 2011. – с. 234 – 239

38. Півень М. А. Структурні особливості емоційної зрілості особистості : автореф. ... канд.. психол. наук : спец. 19. 00. 01. Харків, 2017. – 18 с.

39. Піроженко Т. О. Психологія комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини : 19. 00. 07 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2004. – 40 с.

40. Попова Т. С., Горват-Янушевська І. І. Теоретичні засади дослідження емоційного інтелекту / Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Серія : соціологія., вип. 232 – 2014. – с. 63 – 66

41. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К, 2006. – с. 716.

42. Сікарчук Н. Д. Формування емоційно-оцінної лексики у дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією засобами художньо-мовленнєвої діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.03 Київ – 2011 рік, 23 ст.

43. Сікарчук Н. Д. Дослідження рівня сформованості лексичної складової лінгвістичної компетенції емоційно-оцінної лексики у старших дошкільників з моторною алалією / Н. Д. Сікарчук // Логопедія. – 2012. - № 2. – с. 81 – 84.

44. Сікарчук Н. Д. Загальна характеристика складових емоційно-оцінної лексики та особливості розвитку її складових у дітей із моторною алалією відповідно до рівня мовленнєвого недорозвитку / Н. Д. Сікарчук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – 2011. – вип. 18. – с. 235 – 238

45. Славіна Н. С. Психологічні особливості емоційно-почуттєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19. 00. 07. Київ, 2009. – 23с.

46. Сопрун І. П. Розвиток емоційної сфери дітей дошкільного віку в різних соціальних умовах виховання : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19. 00. 07. Одеса, 2000. – 16 с.

47. Тодорова І. С. Психологія і педагогіка : навч. посібник / І. С. Тодорова, В. І. Павленко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 228 с.

48. Трофименко Л. І. Теоретичні засади дослідження лексичної сторони мовлення у дошкільників в умовах нормального та порушеного онтогенезу. Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови : зб. наук. праць : вип. 4. Частина 1 / за ред.. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. – К, 2013. – с. 85 – 95.

49. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс / Л. І. Трофименко ; за 76м.76. Є. Ф.Соботович. – К. : Актуальна освіта, 2007. – 120 с.

50. Харченко Т. Г., Чуйкова Т. П. До питання становлення емоційної сфери дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення /Т. Г. Харченко, Т. П. Чуйкова//Сучасні проблеми логопедії та реабілітації. – Сумський державний університет імені А. С. Макаренка. – Суми. – 2018. – с188.

51. Хачпанова І. В. Специфіка значення емоційно-оцінної лексики / І. В. Хачпанова, Л. С. Козуб // Молодий вчений. – 2018. - № 10 (2). – с. 555 – 557.

52. Шаховський В. І. Лінгвістична теорія емоцій : [монографія] / В. І. Шаховський. – М. : Гнозис, 2008. – 416.

53. Шпак М. М. Психологічні механізми розвитку емоційного інтелекту / М. М. Шпак // Проблеми гуманітарних наук. Психологія. – 2015. – 77м.77.. 35. – с. 188 – 199.

54. Шпак М. М. Дидактичні умови забезпечення емоційності навчання молодших школярів : автореф. 77м.77. ... 77м.7777. 77м.77. наук : спец. 13. 00. 09. Київ, 2001. – 22 с.

55. Шпак М. М. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень / Психологія особистості. – 2011. – №1 – С.286-288.

56. Шевчук Т. О. Формування емоційно-почуттєвої сфери молодших школярів в художньо-ігровій діяльності: Дис. ... 77м.7777. 77м.77. наук : 13. 00. 07 / Шевчук Т. О.; Уман. держ. 77м.77.. ун-т 77м.. Павла Тичини. – Київ : [б. В.], 2000. – 241 с.